

Плешко Е. Проблематика міжнародних договорів України та Російської Федерації в умовах міждержавного конфлікту / Е. Плешко // Право України. – 2020. – № 12. – С. 11-21.

Стаття спрямована на визначення міжнародно-правового змісту ситуації чинності, застосування та оскарження українсько-російських міжнародних договорів в умовах міждержавного конфлікту, що триває. Приділено увагу питанням впливу конфлікту на участь України та Російської Федерації (РФ) у колективних договорах, як універсальних, так і регіональних, а також на аспекти чинності та застосування двосторонніх міждержавних, міжурядових і міжвідомчих угод.

Висвітлено специфіку застосування колективних і двосторонніх українсько-російських договорів через обставини конфлікту. Досліджено універсальні норми міжнародного права, застосовні до питань чинності міждержавних договорів в умовах міждержавного збройного конфлікту. Охарактеризовано особливості застосування до українсько-російського конфлікту вимог міжнародного гуманітарного права. Висвітлені у статті питання не мали широкого наукового дослідження до 2014 р. і розглядалися або у вимірі окремої галузі (зокрема стосовно правового співробітництва) чи предмета (договори про перебування в Україні Чорноморського Флоту), а також у вимірі правонаступництва України. Після початку російської агресії фундаментальні дослідження стану договірних відносин між Україною та РФ досліджувалися у фундаментальних працях видатного вітчизняного юриста-міжнародника О. Задорожного, але його трагічна передчасна загибель призупинила розвиток відповідного провідного напрямку вітчизняної правової доктрини.

Метою статті є встановлення, з урахуванням приписів універсального міжнародного права та відповідної колективної і двосторонньої договірної бази, специфіки чинності, застосування та оскарження українсько-російських міжнародних договорів в умовах російської агресії, що триває, та напрацювання відповідних рекомендацій для органів державної влади. При цьому питання впливу ситуації міждержавного конфлікту на застосування двосторонніх угод слід відрізнити від проблематики застосування таких угод на тимчасово окупованих територіях сторонами конфлікту та використання двосторонніх угод для отримання у межах конфлікту політико-правових переваг.

У висновках зазначається, що сучасне універсальне міжнародне право не має імперативно визначеного підходу до аспектів чинності міжнародних договорів в умовах міждержавного збройного конфлікту. Закріплені у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. механізми припинення, призупинення, виходу з договору варто оцінювати з урахуванням застереження ст. 73 цієї конвенції, яка передбачає додаткову диспозитивність дій держави щодо власних договорів в умовах збройного конфлікту. Схвалені Комісією з міжнародного права Організації Об'єднаних Націй у 2011 р. Статті про наслідки збройних конфліктів для міжнародних договорів мають характер доктринального регулятора та становлять інтерес насамперед у міркуваннях щодо особливостей ситуацій агресії та самооборони, а також стосовно переліку предметів угод, що не підлягають припиненню в умовах конфлікту. Така ситуація залишає певний обсяг дискреційних дій України щодо констатації чинності або втрати чинності окремих категорій двосторонніх угод із РФ.

Практика України щодо припинення двосторонніх та колективних угод через російську агресію є сталою. При цьому процедури виходу України з двосторонніх договорів із РФ залишаються занадто бюрократизованими, а тому надмірно повільними. Наразі ситуація конфлікту у переважній більшості випадків розглядається Україною найімовірніше як фактор, який впливає на ситуацію застосування договору, аніж як підстава його припинення чи призупинення. Ситуація міждержавного конфлікту практично не вплинула на ситуацію дотримання і виконання Україною колективних та універсальних угод, за винятком угод Співдружності Незалежних Держав.

Тимченко, Л. Міжнародно-правовий захист морських просторів України в умовах агресії Росії проти України / Л. Тимченко, В. Кононенко // Право України. – 2020. – № 12. – С. 22-41.

Звернення до міжнародно-правових засобів вирішення міжнародного спору є єдино можливим способом урегулювання міжнародних суперечок. Мирне врегулювання – це основний компонент забезпечення безпеки, формування системи міжнародних відносин, заснованих на виключенні застосування сили, взаєморозумінні, співпраці та довірі між суб'єктами міжнародного права. Та на скільки ефективні такі засоби, коли взаєморозуміння та довіра вже відсутні і, навпаки, діалог відбувається з позиції сили?

Метою статті є аналіз механізмів міжнародно-правового захисту морських просторів, їхня ефективність і проблеми застосування з метою захисту морських просторів України в умовах агресії Російської Федерації (РФ) проти України в судових закладах Організації Об'єднаних Націй (ООН) – Міжнародному суді ООН і Міжнародному трибуналі ООН з морського права (Трибунал).

Подання позову до Міжнародного суду ООН з метою міжнародно-правового захисту морських просторів України в умовах агресії РФ проти України не є ефективним, оскільки існують певні юрисдикційні обмеження, які унеможливають звернення до нього у деяких категоріях справ. А тому держави вдаються до певних хитрощів, намагаючись обґрунтувати юрисдикцію Міжнародного суду ООН на підставі міжнародних актів, які опосередковано регулюють спірні правовідносини, але мають

арбітражне застереження. У таких справах існує ризик програшу, а тому в таких випадках пропонується подавати позов щодо конкретного міжнародного правопорушення, використовуючи принцип *forum prorogatum*, який передбачає можливе визнання юрисдикції Суду ООН після звернення до нього.

Офіційне вживання термінів “агресія”, “збройна агресія” в юридичній площині може вивести РФ із-під юрисдикції Трибуналу за допомогою застереження останньої відповідно до ст. 298 Конвенції ООН з морського права (Конвенція) (про суперечки щодо військової діяльності, включаючи військову діяльність урядовими суднами та літаками).

Хоча РФ зробила застереження щодо юрисдикції Трибуналу про суперечки, які стосуються військової діяльності, Трибунал постановив, що справа щодо затриманих українських моряків не є суперечкою щодо військової діяльності, як це передбачено ст. 298 (1) (b). Це важливе рішення, враховуючи відсутність чіткого визначення поняття “військова діяльність”, яке дає змогу державам-учасникам звільнитися від процедури примусового врегулювання спорів згідно з Конвенцією.

Трибунал ухвалив наказ про звільнення членів екіпажів затриманих військових кораблів України всупереч її позиції про саме військову діяльність РФ, якою вона намагалася вивести РФ із-під його юрисдикції. Так, він встановив, що протистояння з приводу мирного проходу було скоріше навігаційним питанням, аніж питанням військової діяльності, а тимчасове припинення РФ мирного проходу для зупинки транзиту українських військових кораблів є правоохоронною, а не військовою діяльністю.

Проміжне рішення Трибуналу містить суттєву політичну складову, яка не є сталою категорією і може змінюватися з огляду на політичну кон'юнктуру.

З урахуванням позиції представників України необхідний аналіз стану процесуальної реалізації гарантій безпеки держави та захисту її інтересів, визначення шляхів мінімізації негативних наслідків неналежного представництва держави в міжнародних судових інстанціях.

Кресін, О. Перспективи миротворчої діяльності Європейського Союзу в Україні у контексті орієнтирів його зовнішньої та безпекової політики / О. Кресін // Право України. – 2020. – № 12. – С. 42-62.

Аналізуються нормативно визначені пріоритети Спільної зовнішньої і безпекової політики Європейського Союзу (ЄС). На основі цього досліджується політика ЄС щодо безпеки Східної Європи. Виокремлено основні концепти ЄС у сфері миротворчості й управління кризами: 1) самодостатність, “стратегічна автономія” в ухваленні рішень і здійсненні діяльності; 2) корпоративність інтересів, або “філософія принципового прагматизму”, що фактично ставить безпеку та інтереси ЄС вище за підтримання миру і поширення європейських цінностей у світі; 3) означення території відповідальності ЄС, що виходить з ідеї становлення “кооперативних безпекових порядків” у світі; 4) ідея зони впливу ЄС, що пов'язує безпеку ЄС із безпекою і стабільністю сусідніх держав; 5) підхід “м'якої сили”, в якому миротворчість ігнорується як цілісне явище з його військовими аспектами, натомість обґрунтовується ідея управління кризами.

Стверджується, що позиція ЄС щодо безпеки Східної Європи, і зокрема України, тривалий час визначалася загальними ідеями безпечного сусідства та недоцільності політичної інтеграції цих країн через те, що це наближає кордони Союзу до небезпечних регіонів і може провокувати конфлікти. Показаний зв'язок між формуванням Східного партнерства та російською агресією в Грузії, але фактичним ігноруванням питань регіональної безпеки. Вказується на суттєві зміни у зовнішній політиці ЄС унаслідок агресії Російської Федерації (РФ) в Україні. Аналізується діяльність цивільних місій ЄС в Україні та їх поки що не задіяний потенціал. Робить ся висновок щодо суттєвого значення інструментів зовнішньої політики ЄС у стримуванні агресії РФ, підвищенні стійкості й сприянні економічному розвитку України, її модернізації, але малоімовірності вирішальної участі ЄС у відновленні її територіальної цілісності за допомогою миротворчої діяльності.

Бабін, Б. Міжнародно-правові аспекти реінтеграції територій / Б. Бабін // Право України. – 2020. – № 12. – С. 63-73.

Стаття присвячена аналізу міжнародно-правового виміру механізмів реінтеграції територій, відторгнутих від держав через їхню окупацію, спробу анексії або формування на цих територіях квазідержавних утворень чи частково визнаних держав. Особлива увага приділена правовим механізмам, які були застосовані Федеративною Республікою Німеччина стосовно воз'єднання зі Східною Німеччиною, та Хорватією щодо відновлення сталою розвитку й усунення наслідків конфлікту на деокупованих територіях. Висвітлено позиції пострадянських країн, а саме Азербайджану, Грузії та Молдови, щодо перспектив реінтеграції окупованих територій, правової оцінки режиму таких територій, захисту населення та відновлення їхніх прав. Досліджено універсальні норми міжнародного права, застосовні до питань реінтеграції територій. Окреслено ситуацію, яка постала перед Україною щодо реінтеграції власних територій, зокрема у міжнародно-правовому вимірі, та вказано на її об'єктивні особливості.

Порушені у статті питання ускладнюються їх істотним політико-правовим значенням, зокрема для науковців, залежно від країни їхнього походження, що зумовлює порівняно невелику кількість об'єктивних праць із окресленої проблематики. При цьому дослідження, здійснені неупередженими авторами третіх країн, як правило, не претендують на глибоке знання передумов конфліктів, національного законодавства залучених у ці конфлікти територій і тим паче на відображення практичної розбудови управління у квазідержавних утвореннях, які формуються на територіях, що підлягають реінтеграції. Крім того, в Україні зазначена проблематика не отримала належного рівня наукового аналізу до 2014 р.

Метою статті є визначення міжнародно-правових викликів, пов'язаних із реінтеграцією державами непідконтрольних територій, зокрема на етапах підготовки реінтеграції та її здійснення, під час та після відновлення контролю над територією, а також зовнішнього реагування на наслідки реінтеграції. Основні результати дослідження полягають у характеристиці таких викликів і формуванні рекомендацій для реагування на них органами державної влади України.

У висновках зазначається, що реінтеграція територій породжує низку міжнародно-правових викликів, які мають різну природу на етапах підготовки до реінтеграції, під час та після відновлення контролю над територією. Основним із них є відповідальність держави за відповідну територію та її населення до, під час та після процедури реінтеграції, а також питання правонаступництва та відповідальності. При цьому вказується, що переговорні процеси з питань припинення вогню та деескалації конфлікту не мають ознак заходів реінтеграції, а захист прав переміщених осіб не завжди є фактором реінтеграції територій.

Гнатовський, М. Судовий фронт збройного конфлікту між Україною та Російською Федерацією / М. Гнатовський // Право України. – 2020. – № 12. – С. 74-85.

Збройний конфлікт між Російською Федерацією (РФ) та Україною, який розпочався у 2014 р., коли Росія окупувала й оголосила про анексію Криму, та продовжився відкритими військовими діями, що призвели до численних жертв і сотень тисяч переміщених осіб у Донецькій та Луганській областях України, продовжується досі. Зважаючи на те що Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй (ООН) було важко домогтися рішучих дій, оскільки держава-агресорка є однією з її постійних членів, наділених правом вето, Україна зверталася до міжнародних судів у пошуках справедливості. У статті розглядаються невід'ємні труднощі, пов'язані з прагненням України встановити справедливість у міжнародних судах.

У роздробленій системі міжнародних судових установ Україна могла подати судові позови у різних судах, залежно від їх юрисдикції. Ця стаття звертає особливу увагу справі Міжнародного суду ООН "Україна проти Росії" щодо застосування Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. У 2019 р. Міжнародний суд ООН вирішив, що він має юрисдикцію розглядати справу по суті стосовно обох конвенцій, що стало великим успіхом судових розглядів України в міжнародних судах. Стверджується, що звернення до "Світового суду" стосовно певних міжнародно-протиправних дій, скоєних РФ у контексті її нападу на територіальну цілісність і політичну незалежність України, не слід сприймати ні як прояв слабкості, ні як зло-вживання міжнародним правосуддям. Майбутнє рішення Міжнародного суду ООН, яке охоплює лише деякі аспекти ситуації, зафіксує хронологію подій та певні причинно-наслідкові зв'язки та, серед іншого, значно обмежить можливість виправдати агресивні дії Росії. Делегітимізація міжнародно-протиправних актів повинна сприяти відновленню самих основ міжнародного правопорядку, підірваного війною Росії проти України.

Саяпін, С. Агресія, міжнародне право та міжнародні інституції: уроки для України / С. Саяпін // Право України. – 2020. – № 12. – С. 86-99.

Сучасне міжнародне право містить адекватні матеріально-правові норми, спрямовані на запобігання і припинення актів агресії з боку держав, проте ефективність цих положень послаблюється процесуальними недоліками, властивими, зокрема, діяльності Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй (ООН). Доти, доки всеосяжна реформа ООН не усуне ці процедурні недоліки, Генеральна Асамблея і Міжнародний суд ООН повинні більш активно брати участь у реагуванні на загрози миру, порушення миру та акти агресії. Важливу роль у підтриманні міжнародного миру і безпеки також відіграють регіональні організації безпеки, а також міжнародні органи й установи, що здійснюють контроль за дотриманням, зокрема, міжнародних норм у сфері прав людини, міжнародного гуманітарного права, морського права й екологічного права. Навпаки, незважаючи на активацію юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо злочину агресії 17 липня 2018 р., Суд навряд чи буде переслідувати фізичних осіб за злочин агресії, а національні судові переслідування або відповідні процеси в Африканському суді з прав людини і народів є більш імовірними.

Автор доходить висновку, що міжнародне право щодо застосування сили вимагає посилення. Ефективність системи колективної безпеки ООН, заснованої на провідній ролі Ради Безпеки, є обмеженою, хоча Раді слід віддати належне за запобігання третій світовій війні. Після етапу відносно

плідної співпраці між членами Ради Безпеки (1990–2003 рр.) у ній знову виникли розбіжності, особливо щодо Сирії та України. Тому роль інших головних органів ООН – зокрема Генеральної Асамблеї та Міжнародного суду – у реагуванні на незаконне міжнародне застосування сили повинна зростати. Хочеться сподіватися, що перспективна реформа ООН створить більш функціональну систему глобальної колективної безпеки.

Тимченко, Л. Міжнародно-правова відповідальність Російської Федерації за терористичні та кібертерористичні дії в Україні / Л. Тимченко, М. Яцишин // Право України. – 2020. – № 12. – С. 100-115.

Агресія Російської Федерації (РФ) проти України, розпочата у 2014 р., призвела до нищівних наслідків. Перебуваючи в умовах гібридного конфлікту, Україна стала середовищем здійснення різноманітних атак, зокрема терористичних і кібертерористичних.

Встановлення обставин кожного конкретного інциденту та притягнення до відповідальності РФ є першочерговим завданням для підтримання міжнародної безпеки, зниження рівня світової терористичної загрози, а також відновлення миру і справедливості в Україні.

Метою статті є визначення та комплексний аналіз можливостей притягнення РФ до міжнародно-правової відповідальності за терористичні та кібертерористичні дії в Україні відповідно до чинних норм міжнародного права.

Докази причетності РФ до організації та підготовки незаконних збройних формувань для вчинення на території України терористичних актів є численними. Вони перебувають у розпорядженні правоохоронних органів України, Казахстану, Чехії, обговорюються у межах роботи органів міжнародних міждержавних організацій, розміщені на відкритих інформаційних майданчиках засобів масової інформації. Вчені у своїх наукових працях вдало підсумували свідчення, на підставі яких можна зробити однозначний висновок про відповідальність РФ за скоєння терористичних дій і за причетність до них, встановлений зв'язок терористичних угруповань “Донецької Народної Республіки” та “Луганської Народної Республіки” з російською владою.

Варто окремо відзначити інтенсифікацію кібератак на території України, починаючи з 2014 р., за участю, сприяння і фінансування РФ. Фактичні підстави притягнення РФ до міжнародно-правової відповідальності за кібертерористичні акти на території України можна розглядати з позиції порушення зобов'язань, встановлених міжнародними договорами у сфері протидії тероризму. Відсутність безпосередніх вказівок на конкретні кібератаки, які відбувалися на території України, у позовній заяві Уряду України до Міжнародного суду ООН від 16 січня 2017 р. про порушення Російською Федерацією зобов'язань за Міжнародною конвенцією про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 р. та за Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21 грудня 1965 р. (Україна проти Російської Федерації), а також у матеріалах справи, що перебувають у публічному доступі, обумовлено загальною невизначеністю засад застосування норм міжнародного права до кіберпростору.

Беззаперечними є факти здійснення кібератак на території України саме з російської інформаційної інфраструктури, а також за участю Збройних сил Російської Федерації, що підтверджується у заявах багатьох держав, рішеннях міжнародних організацій, зокрема і Європейського Союзу. Держава зобов'язана не надавати свідомого дозволу для використання кібернетичної інфраструктури, яка перебуває на її території або під її контролем, для здійснення негативних і незаконних дій проти іншої держави. Ба більше, держава зобов'язана вжити всіх необхідних та ефективних заходів, аби зупинити таку протиправну діяльність.

РФ заперечує наявність підстав для відповідальності за вчинені терористичні та кібертерористичні дії. Завдання України – продовжити розслідування справ, інтенсифікувати розпочаті провадження, вести пропагандистську (роз'яснювальну) роботу у межах міжнародних організацій, через двосторонні перемовини, розповсюдження знань на рівні суспільства.

Визначення способів притягнення РФ до міжнародно-правової відповідальності за здійснені терористичні і кібертерористичні атаки на території України є важливою умовою для відновлення справедливості, відшкодування завданих збитків, а також елементом розвитку державного контуру безпеки, зокрема й кібернетичної.

Письменський, Є. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема / Є. Письменський // Право України. – 2020. – № 12. – С. 116-128.

Сьогодні питання колабораціонізму, його поняття, ознаки та види, межі юридичної відповідальності колаборантів тощо набувають особливої значущості в Україні, враховуючи триваючу досі окупацію частини її суверенних територій, що відбулася з початком російської агресії, поєднаної з використанням гібридних методів ведення війни. Водночас явище колабораціонізму, досить ретельно розглянуте у працях учених-істориків, у юридичній науці дотепер залишається недостатньо вивченим. Порушена проблема хоч стабільно і перебуває в центрі уваги українських фахівців і представників влади, проте навіть не наблизилася до належного розв'язання. Про це свідчить констатована відсутність чіткої та вивіреної позиції правників стосовно підходів до

правового реагування на поведінку громадян України, які, проживаючи на окупованій території, співпрацюють із державою-окупанткою, необхідності їх зміни та визначення узгоджених засад правового впливу на таких осіб.

Метою статті є оглядовий розгляд проблеми колабораціонізму як сучасного явища, що виникло та продовжує існувати у зв'язку з окупацією частини території України, у кримінально-правовому дискурсі.

З'ясовано, що окремі українські правники, які розглядали у своїх працях той чи інший кримінально-правовий аспект колабораціонізму, дотепер не наблизилися до розв'язання ключових проблем, що виникають у зв'язку з необхідністю вдосконалення юридичного механізму протидії посяганням на державну та воєнну сфери безпеки. Підкреслюється, що брак одностайності та переконливості в обраних прийомах такого вдосконалення, а також відсутність побудованої на науково обґрунтованих висновках моделі нормативного врегулювання колабораціонізму здатні ускладнити перспективний процес деокупації території України.

Кримінально-правова проблематика колабораціонізму має істотний потенціал для її подальшого більш глибокого наукового розроблення, що дасть змогу подолати прогалини науки кримінального права в цій сфері й отримати нові теоретичні та практичні здобутки. Насамперед відповідні напрацювання є важливими з позиції повноцінної реалізації прогностичної функції, яку виконує сучасна кримінально-правова наука (як показує досвід України, другорядне ставлення до цієї функції з виникненням явища колабораціонізму призвело до розгубленості та хаотичності наукових думок, нездатності сформулювати ефективні науково-практичні рекомендації). Завчасне прогнозування змін у кримінально-правовому регулюванні відповідної сфери відносин мало б сприяти мінімізації суперечливих знань і, як наслідок, швидкому та якісному розв'язанню комплексу досліджених проблем.

Кориневич, А. Перехідне правосуддя для України: *Per Asp̄era ad Astra* / А. Кориневич, Т. Короткий // Право України. – 2020. – № 12. – С. 129-149.

Міжнародний збройний конфлікт, викликаний збройною агресією Російської Федерації (РФ) проти України призвів до значної кількості викликів суверенітету, територіальній цілісності, національній безпеці України, та спричинив появу потреби у здійсненні відповіді агресору, включаючи питання деокупації, реінтеграції тимчасово окупованих територій України та постконфліктного регулювання. Визначено, що однією з таких особливостей є застосування перехідного правосуддя як інструменту постконфліктного регулювання. Адже перехідне правосуддя – досить поширена форма постконфліктного регулювання, яка завдяки чіткому набору своїх основних елементів і принципів в останні десятиліття досить гнучко застосовувалася в різних постконфліктних та (або) поставторитарних суспільствах.

Мета статті – окреслити загальні рамки можливості й доцільності застосування концепції перехідного правосуддя в Україні – не лише як механізму, який сприяє постконфліктному врегулюванню, а й який спрямований на припинення міжнародного збройного конфлікту.

Перехідне правосуддя розглядається як комплексний механізм, що включає чотири основних елементи: реалізацію права знати правду про перебіг подій збройного конфлікту; інституційні реформи як гарантію неповторення збройного конфлікту; заходи з відшкодування шкоди потерпілим від збройного конфлікту; притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні найтяжчих злочинів (зокре ма, злочину геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів). Відзначено, що кожен із цих елементів перехідного правосуддя деякою мірою реалізується в Україні вже зараз, коли продовжує тривати міжнародний збройний конфлікт, викликаний агресією РФ, а також тимчасова окупація Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, частин Донецької та Луганської областей.

Визначено, що в Україні нині відсутнє концептуальне закріплення перехідного правосуддя у нормативно-правовому акті; також визначальним є суспільний консенсус щодо окремих аспектів запровадження перехідного правосуддя в Україні, а його реалізація в нормативному акті – лише результат суспільного консенсусу. Проте альтернативи запровадженню перехідного правосуддя в Україні немає. Це – напрацьований світовий досвід; вивірені практикою декількох десятків збройних конфліктів і постконфліктного врегулювання принципи; захист жертв конфлікту, сучасні підходи до впровадження стандартів прав людини у постконфліктний період; подолання безкарності та баланс між невідвратною кримінальною відповідальністю за грубі порушення прав людини, воєнні злочини, злочини проти людяності та іншими формами відповідальності, амністією за менш тяжкі злочини; встановлення істини про причини та події збройного конфлікту, формування спільного бачення історії, документування злочинів та пам'ять про жертв конфлікту; гарантії неповторення конфлікту в майбутньому.

Мірошніченко, М. Історія українського права у фокусі глобальних викликів сучасності / М. Мірошніченко // Право України. – 2020. – № 12. – С. 158-172.

Стаття присвячена проблемі місця та ролі історії українського права в системі української юридичної освіти в умовах її потужної комерціалізації та зміщення акцентів у підготовці майбутніх

фахівців – юристів у бік утилітаризму та ремісництва. Авторка наголошує, що одним із головних недоліків такої підготовки юристів є те, що вона спрямована, перш за все, на формування навичок і компетенцій у сфері вузької спеціалізації. При цьому всі інші навички і компетенції, які корелюють із поняттям “людський фактор”, наріжною гранню якого є морально духовна і морально-психологічна складові, вважаються другорядними чи взагалі зайвими. Хоча, власне, завдяки людському фактору в минулому і виникло право. Як це сталося? Відповідь дає історія права.

Метою статті є привернути увагу наукової та освітньої спільноти до обговорення питання про актуальність дослідження та викладання дисципліни “Історія українського права” у національних університетах України, які покликані забезпечувати умови для отримання студентами фундаментальних знань і плекати національно орієнтовану еліту з високим рівнем інтелігентності. Без неї зміцнення української державності на тлі викликів, перед якими опинилася Україна на початку третього тисячоліття, не має перспективи.

Порушено питання про актуальність дослідження та поглибленого вивчення у національних університетах України історії українського права у фокусі глобальних викликів сучасності. Авторка звертає увагу на те, що науковою настановою на користь збереження історії українського права зі статусом обов’язкової дисципліни в навчальному процесі є трансдисциплінарна методологія, яка оголошена ЮНЕСКО провідною в організації освітнього процесу в XXI ст.

Аналізується предметна сфера дисципліни “Історія українського права” через призму актуалізації знань, набутих студентами в процесі її вивчення, для застосування у практичній площині юридичної діяльності на користь України й українського народу, навіть за умов, коли отримання юридичної освіти розглядається як комерційний проєкт. Головне, щоб при цьому не втрачалось відчуття реальності. Історичний правовий досвід виступає запобіжником на цьому шляху. Вивчаючи цю дисципліну, студент отримує практично орієнтований зріз знань про історичний досвід (як негативний, так і позитивний) наведення справедливого правового порядку відповідно до ментальних уявлень українського народу (як культурно історичної спільноти народів, що проживали і проживають на теренах України з найдавніших часів) про справедливість і вимоги законів природного права.

Мартинюк, Р. Форма правління, встановлена первинною редакцією Конституції України: труднощі класифікації / Р. Мартинюк // Право України. – 2020. – № 12. – С. 173-183.

Мета статті – встановити особливі риси форми правління, закріпленої первинною редакцією Конституції України, а отже, здійснити її коректну наукову класифікацію.

Ухвалена 28 червня 1996 р. Конституція України запровадила форму правління, конституційні ознаки якої засвідчують умовність її визначення як змішаної республіканської. Риси цієї форми правління спричинили суттєве спотворення сутності змішаної республіки. Форма правління принципово обмежувала вплив Верховної Ради України на виконавчу владу й адміністративно підпорядковувала її Президенту України. Тому форма правління забезпечувала не рівновагу “розділених влад”, а домінуючу роль Президента України в державному механізмі. Первинна редакція Конституції України не встановлювала деяких принципово важливих елементів змішаної республіки. Зокрема, не закріплювала парламентської інвеститури Кабінету Міністрів України як умови його повноважності. Можливість парламентської відповідальності останнього залежала від політичної волі Президента України, а рівень впливу Глави держави на виконавчу владу усував її дуалізм. За таких умов застосування стримувань і противаг до Президента України з боку Верховної Ради України виявилось суттєво ускладненим, а для Кабінету Міністрів України взагалі неможливим. Хоча структурно Президент України не був поєднаний із жодною з конституційно визначених влад, фактично він виявився главою виконавчої влади. Це засвідчували такі повноваження Президента України, як право призначати членів Уряду, нічим не обмежене право зміщувати їх із посад, право припиняти повноваження Кабінету Міністрів України, право скасовувати урядові акти та ін.

Попри те, що форма правління виявляла очевидну функціональну подібність до президентської республіки, вона не була тотожна їй. Форма правління, закріплена первинною редакцією Конституції України, не виявляла “жорсткого” поділу влади і передбачала інститути, нетипові для президентської форми правління. Тому встановлену первинною редакцією Конституції України форму правління неможливо визначити ні змішаною республіканською, ні президентською. З огляду на рівень президенціалізації форми правління, було б помилково розглядати її і як часткове відхилення від змішаної республіки. По суті, встановлену первинною редакцією Конституції України форму правління неможливо адекватно класифікувати в межах узагальненого трихотомічного поділу республік. Науково коректним є її визначення перехідною президенціалізованою республікою.

Клименко, О. Сучасні тенденції розвитку законодавства про статус народного депутата України / О. Клименко, Ю. Данилюк // Право України. – 2020. – № 12. – С. 184-199.

Метою статті є визначення сучасних тенденцій розвитку інституту правового статусу народного депутата України на основі дослідження законодавчих ініціатив, поданих на розгляд Верховної Ради України.

Стаття присвячена дослідженню актуальних питань розвитку інституту правового статусу народного депутата України. З огляду на важливість обов'язків народного депутата України можна констатувати його визначальну роль у державному механізмі. Встановлено, що нині найдискусійнішими залишаються, зокрема, питання депутатської недоторканності, імперативного мандата, особистого голосування народних обранців, розміру заробітної плати, дотримання норм депутатської етики. Ці питання вже неодноразово були предметом законодавчих ініціатив, що подавалися на розгляд Парламенту багатьох скликань. Доведено, що пропонувані законодавчі механізми за порушення порядку особистого голосування народними депутатами передбачали: встановити відповідальність (переважно кримінальну); запровадити особисте голосування за допомогою електронної системи із застосуванням сенсорної клавіші з фіксацією результатів голосування тощо. Аналіз законопроектів стосовно заробітної плати парламентарів показав, що вони мали на меті встановити, зокрема, таке: граничний розмір заробітної плати; заборону збільшення розміру заробітної плати та інших матеріальних винагород протягом чинності повноважень народних депутатів тощо. Що стосується дотримання парламентарями норм депутатської етики, то законопроекти запроваджували такі новації: створення Служби парламентського пристава; встановлення адміністративної відповідальності народних депутатів, посадових осіб, громадян за порушення дисципліни та норм етики на пленарному засіданні Парламенту та ін.

Важливі вектори розвитку законодавства про статус народного депутата України об'єктивно відображені у відповідних програмних і директивних документах.

У контексті вирішення питань про особисте голосування парламентарів та дотримання норм депутатської етики науковці пропонують: за порушення народними депутатами обов'язку особисто голосувати на засіданнях Верховної Ради України встановити політичну відповідальність, яка має наставати у формі формалізованих (правових) санкцій, що застосовуються до суб'єктів прийняття політичних рішень; запровадити в Україні інститут заступника депутата парламенту, що сприятиме вирішенню проблеми "кнопкодавства"; ухвалити кодекс поведінки депутатів як дієвий інструмент підтримки депутатської етики, чинник ствердження суспільної довіри та партнерських відносин між владою і громадянами.